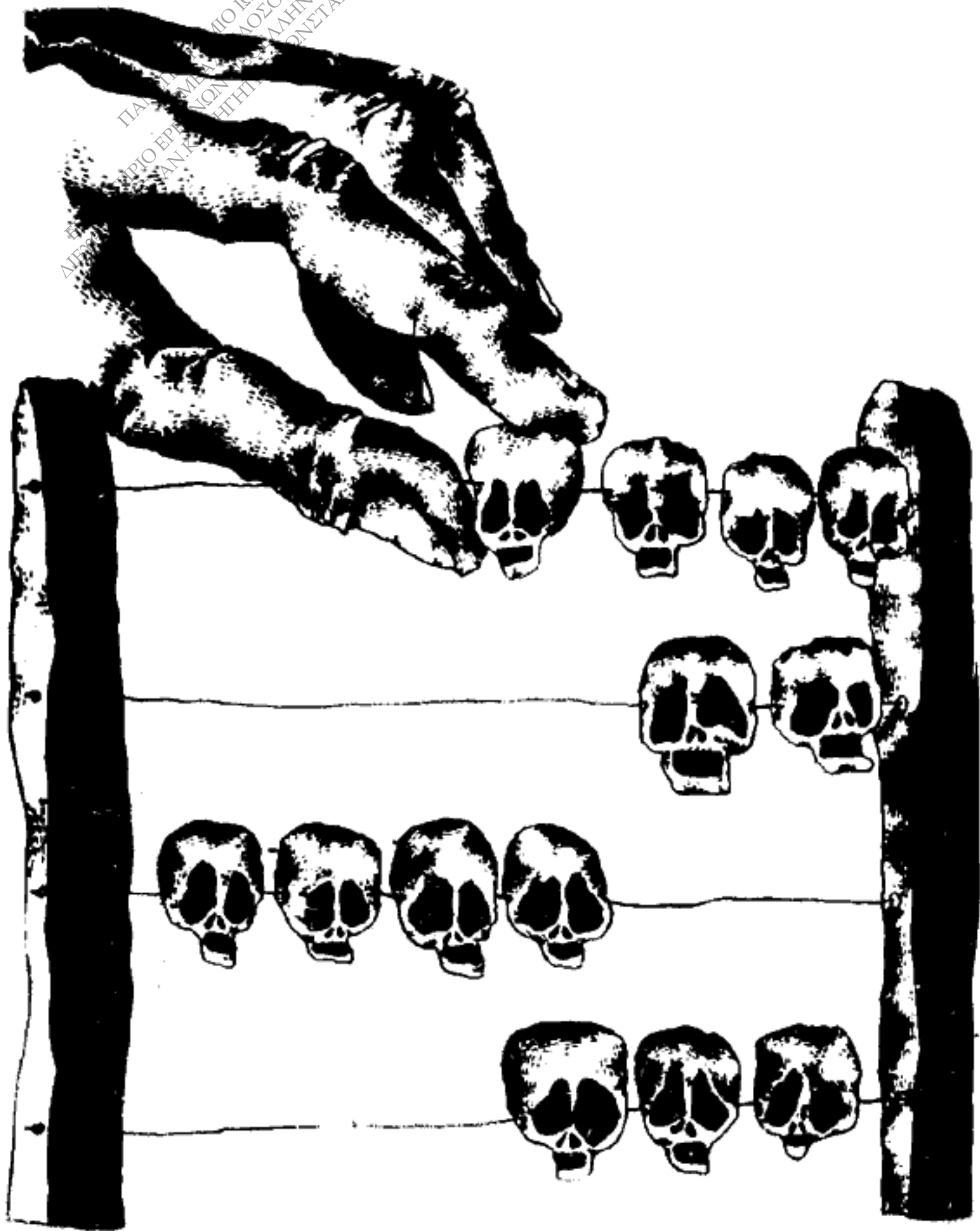

CLAUDE LEFORT
Κ. ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ "Η ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

«Socialisme ou Barbarie»

CLAUDE LEFORT
Κ. ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ἢ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

Μετάφραση:
Α. Στίνα
Μαρίνα Ἀλεξίου

ΔΙΕΘΝΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΕΤΣΙΟΣ

Τὸ βιβλίο «Σοσιαλισμὸς ἢ Βαρβαρότητα» (δημόσια διακήρυξη τοῦ 1949 τῆς ομάδας «*Socialisme ou Barbarie*» — οὐγγρική ἐπανάσταση τοῦ Claude Lefort — Μάης τοῦ 1968 τοῦ Paul Cardan) ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν «Διεθνῆ Βιβλιοθήκη», Ἀκαδημίας 63, ὄθρ. 7ος — γραφ. 10, τηλ. 608-635, τὸν Μάη τοῦ 1974, σὲ μετάφραση Μαρίας Ἀλεξίου, (τὸ κείμενο τοῦ Κ. Καστοριάδη μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν Α. Στίνα). — Ὑπεύθυνος τυπογραφείου: Λουκᾶς Γιοβάνης, Θεμιστοκλέους 80 (πλατεία Ἐξαρχείων) — τηλέφωνο 615-079 — Ἀθήνα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ οὐγγρική καὶ ἡ γαλλική ἐπανάσταση εἶναι ἀπ' αὐτὰ τὰ ἱστορικά γεγονότα ποὺ οἱ μελέτες γι' αὐτὰ καὶ οἱ συζητήσεις πάνω σ' αὐτά, ποτὲ δὲν χάνουν τὴν ἐπικαιρότητά τους. Ἀπ' αὐτὰ τὰ γεγονότα ἀντλεῖ ἡ τάξη ἱστορική πείρα καὶ αὐτὰ γίνονται στὴν πάλη τῶν μαζῶν γιὰ τὴ χειραφέτησή τους ζωντανὴ πηγὴ πίστεως, θάρρους, ἰδεαλισμοῦ.

Οἱ συγγραφεῖς τῶν μελετῶν ποὺ δημοσιεύονται σ' αὐτὴ τὴ μπροσούρα, *Καρνιάν*¹ καὶ *Λεφόρ*, τῶν σχετικῶν μὲ τις δύο αὐτὲς ἐπανάστασεις εἶναι ἀναμφισβήτητα οἱ περισσότερο ἀρμόδιοι καὶ εἶναι οἱ περισσότερο ἀρμόδιοι γιὰτι καὶ οἱ δύο ἀνήκουν σὲ μιὰ ὁμάδα² ποὺ εἶχε γιὰ ἀρχὴ τὴν ἴδια τὴν ἀρχή, τὴ γραμμένη μὲ τὸ χέρι τοῦ Μάρξ τῆς πρώτης Διεθνοῦς Ἐνώσεως τῶν ἐργατῶν: Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης εἶναι ἔργο τῆς ἰδιας τῆς ἐργατικῆς τάξης. Καὶ ἡ ἀνατροπὴ τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ ἡ οἰκοδόμησις τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας εἶναι ἔργο τῆς ἀτόνομης συνειδητῆς δράσεως τῶν ἐργαζομένων καὶ κανενὸς ἄλλου ποὺ ἐνεργεῖ δῆθεν γιὰ «λογαριασμό τους καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τους».

Δὲν προέβαλε αὐτὴ ἡ ὁμάδα τὸν ἐναντὶ τῆς γιὰ κηδεμόνα τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ δὲν διεκδικοῦσε τὴν ἡγεσία τῆς. Τὸ καθῆκον ποὺ εἶχε θέσει στὸν ἐναντὶ τῆς ἦταν νὰ βοηθήσει τὴν τάξη νὰ

---

1. Κορνῆλιος Καστοριάδης, ψευδώνυμο τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ *Καρνιάν* καὶ *Σωλιέ*.

2. Πρόκειται γιὰ τὴν ὁμάδα «*Socialisme ou Barbarie*».

ξανασηκωθεί στα πόδια της, να συνέλθει από τὰ βαρεια κτυπήματα τοῦ παρελθόντος, νὰ ἐπουλώσει τις πληγές της, πληγές ποὺ τὴν εἶχαν φοβερὰ παραμορφώσει νὰ πάρει συνείδηση τῶν μεγάλων ιστορικῶν σκοπῶν τοῦ κινήματός της. Αὐτὴ της ἡ θέση μέσα στὸ γενικώτερο ιστορικὸ κίνημα τῶν ἐργαζομένων αὐτὴ εἶναι ποὺ ἔκανε ἱκανοὺς τοὺς δύο συγγραφεῖς νὰ ἰδοῦν, νὰ ἐκτιμήσουν καὶ νὰ ἀξιολογήσουν στις δύο ἐπαναστάσεις ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πραγματικὴ ἀξία γιὰ τὸ κίνημα ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ κτῆμα, ἀρχὴ καὶ συνείδηση καὶ στοὺς ἀγωνιστὲς καὶ στὴ μάζα. Ὁ ἀναγνώστης θὰ κρίνει καὶ θὰ συγκρίνει.

Τὸ κείμενο μὲ τὸν τίτλο «Σοσιαλισμὸς ἢ Βαρβαρότητα» δημοσιεύεται στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Socialisme ou Barbarie». Εἶναι ἡ πρώτη δημόσια διακήρυξη τῶν ἀρχῶν τῆς ομάδας στὴν ὁποῖαν ἀνήκαν καὶ οἱ δύο συγγραφεῖς τῶν μελετῶν γιὰ τὴν Οὐγγρική καὶ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση.

Ἄπριλιος 1974
Α. ΣΤΙΝΑΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ἢ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

Δημόσια Διακήρυξη — 1949

Ἐναν αἰώνα μετὰ τὸ «Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο», τριάντα χρόνια μετὰ τὴ ρωσικὴ Ἐπανάσταση, ἀφοῦ γνώρισε ἔκθαμβωτικὰς νίκες καὶ συντριπτικὰς ἤττες, τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα φαίνεται νὰ ἔχει ἐξαφανιστεῖ ὅπως τὸ ὑδάτινο ρεῦμα ποῦ, πλησιάζοντας στὴ θάλασσα, σκορπίζεται σὲ τέλματα καὶ τελικὰ χάνεται μέσα στὴν ἄμμο. Ποτὲ δὲν ἔγινε περισσότερος λόγος γιὰ «μαρξισμό», γιὰ «σοσιαλισμό», γιὰ ἐργατικὴ τάξη καὶ γιὰ νέα ἱστορικὴ περίοδο· καὶ ποτὲ ὁ πραγματικὸς μαρξισμὸς δὲν ποδοπατήθηκε τόσο πολὺ, ποτὲ ὁ σοσιαλισμὸς δὲν ἐξεφτελίστηκε περισσότερο καὶ ποτὲ ἡ ἐργατικὴ τάξη δὲν πουλήθηκε καὶ δὲν προδόθηκε σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομά της. Μὲ τὶς φαινομενικὰ πιὸ διάφορες ἀλλὰ κατὰ βάθος ταυτόσημες μορφές, ἡ μπουρζουαζία «ἀναγνωρίζει» τὸ μαρξισμό, προσπαθεῖ νὰ τὸν εὐνουχίσει κἀνοντάς τον κτῆμα της, ἀποδεχόμενῃ ἓνα μέρος του, περιορίζοντάς τον στὸ ἐπίπεδο μιᾶς ἀντίληψης ἀνάμεσα σὲ πολλὰς ἄλλες. Ὁ μετασχηματισμὸς τῶν «μεγάλων ἐπαναστατῶν σὲ ἀκίνδυνα εἰκονίσματα», γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Λένιν μιλοῦσε ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια, πραγματοποιεῖται μὲ ἐπιταχυνόμενον ρυθμὸ — καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λένιν δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὴν κοινὴ μοίρα. Ὁ «σοσιαλισμὸς» φαίνεται νὰ ἔχει πραγματοποιηθεῖ σὲ χώρες ποῦ περιλαμβάνουν τετρακόσια ἑκατομμύρια κατοίκους, καὶ αὐτὸς ἐδῶ ὁ «σοσιαλισμὸς» φαίνεται νὰ εἶναι ἀξεχώριστος ἀπὸ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης, ἀπὸ τὴν ἐντονώτερη κοινωνικὴ ἐκμε-

τάλλευση, από τήν πιό θηριώδη δικτατορία, από τόν πιό διαδεδομένο κρετινισμό. Στόν υπόλοιπο κόσμο, ή έργατική τάξη βρίσκειται μπροστά σέ μιάν έντονη και σταθερή χειροτέρευση τοῦ βιοτικού της έπιπέδου έδῶ και είκοσι σχεδόν χρόνια· οί έλευθερίες της και τά στοιχειώδη δικαιώματά της, πού άποσπάστηκαν μέ μακρόχρονους άγῶνες από τὸ καπιταλιστικό Κράτος, καταργήθηκαν, είτε άπειλοῦνται άμεσα. Γίνεται ὄλο και πιό ξεκάθαρα κατανοητό ὅτι ὁ πόλεμος αὐτός δέν τέλειωσε παρά μονάχα γιά νά παραχωρήσει τή θέση του σ' ένα καινούργιο, ὁ ὁποῖος θά εἶναι κατά γενική ὁμολογία ὁ καταστροφικώτερος και τρομερώτερος πού ἔγινε ποτέ. Στίς περισσότερες χῶρες, ή έργατική τάξη εἶναι ὀργανωμένη σέ γιγάντια συνδικάτα και κόμματα πού συγκεντρώνουν δεκάδες χιλιάδες μέλη· ἀλλά αὐτά τά συνδικάτα και αὐτά τά κόμματα παίζουν, ὄλο και πιό άνοιχτά και κυνικά, τὸ ρόλο άμεσῶν πρακτόρων τῆς έργοδοσίας και τοῦ καπιταλιστικού Κράτους ἢ τοῦ γραφειοκρατικού καπιταλισμοῦ πού κυριαρχεῖ στή Ρωσία.

Σ' αὐτό τὸ γενικό ναυάγιο φαίνονται νά έπιπλέουν μονάχα ὀρισμένες αδύνατες ὀργανώσεις ὅπως ἡ «Δ' Διεθνῆς», οί 'Αναρχικές 'Ομοσπονδίες και οί λεγόμενες «ὑπέρ - άριστερές» ομάδες (μπορντιγκιστές, σπαρτακιστές, κομμουνιστές τῶν συμβουλίῶν) . 'Οργανώσεις αδύνατες ὄχι εξαιτίας τοῦ άριθμοῦ τους — πού από μόνος του δέν σημαίνει τίποτα και δέν άποτελεῖ κριτήριο — ἀλλά κυρίως εξαιτίας τῆς από μέρος τους ἔλλειψης πολιτικού και ιδεολογικού περιεχομένου. 'Υπολείμματα τοῦ παρελθόντος μάλλον παρά πρόδρομοι τοῦ μέλλοντος, αὐτές οί ὀργανώσεις ἔχουν ἤδη άποδειχτεῖ τελείως άνίκανες νά κατανοήσουν τήν κοινωνική ανάπτυξη τοῦ 20οῦ αἰῶνα και άκόμα περισσότερο άνίκανες νά προσανατολισθοῦν θετικά άπέναντι σ' αὐτήν. 'Η ψευτο-πίστη στό γράμμα τοῦ μαρξισμού πού διακηρύσσει ἡ «Δ' Διεθνῆς» τῆς έπιτρέπει, ὅπως πιστεύει ἡ ἴδια, νά άποφεύγει νά άπαντήσει σέ κάθε τί πού εἶναι σημαντικό σήμερα. 'Εάν μπορούμε νά βροῦμε στίς γραμμές της μερικούς από τούς πρωτοποριακούς έργάτες πού ὑπάρχουν σήμερα, αὐτοῖ οί έργάτες διαρκῶς παραμορφώνονται και άποθαρρύνονται μέσα σ' αὐτές, εξαντλοῦνται από έναν άκτιδισμό χωρίς πολιτική βάση και περιεχόμενο και μετά παραπετιοῦνται. Προβάλλοντας συνθήματα ταξι-

κῆς συνεργασίας, ὅπως αὐτὰ τῆς «ὑπεράσπισης τῆς Ε.Σ.Σ.Δ.» καὶ τῆς σταλινορεφορμιστικῆς κυβέρνησης, καὶ γενικώτερα συσκοτίζοντας μὲ τὶς κενές ἀπὸ περιεχόμενο καὶ ξεπερασμένες ἀντιλήψεις τῆς τῆ σύγχρονη πραγματικότητα, ἡ «Δ' Διεθνῆς» παίζει καὶ αὐτὴ, στὸ μέτρο τῶν περιορισμένων δυνάμεών της, τὸν κωμικὸ ρολάκο της στὴ μεγάλη τραγωδία τοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ τοῦ προλεταριάτου. Οἱ Ἄναρχικὲς Ὀμοσπονδίες ἐξακαλουθοῦν γὰρ συγκεντρώνουν ἐργάτες μὲ ἕνα ὑγιὲς ταξικὸ ἐνστικτο, ἀλλὰ ἀνάμεσα στοὺς πιὸ καθυστερημένους πολιτικὰ καὶ τῶν ὁποίων καλλιεργοῦν πρόθυμα τὴ σύγχυση. Ἡ ἐπίμονη ἄρνηση τῶν ἀναρχικῶν γὰρ ξεπεράσουν τὸν ἀποκαλούμενο «ἀπολιτισμὸ» τους καθὼς καὶ τὸν ἀ-θεωρισμὸ τους, συμβάλλει στὸ νὰ σκορπιστεῖ λίγη ἀκόμα σύγχυση στοὺς κύκλους ὅπου κάνουν αἰσθητὴ τὴν παρουσία τους καὶ γὰρ ὀδηγήσει τελικὰ στὴν ἀπραξία τοὺς ἐργάτες ποὺ χάνονται σ' αὐτοὺς τοὺς δαιδάλους. Τέλος, οἱ «ὑπερ-ἀριστερές» ομάδες εἴτε καλλιεργοῦν παθιασμένα τὶς παραμορφώσεις τοῦ μικροδόγματός τους, ὅπως οἱ μπορντιγκιστές, φτάνοντας μερικὲς φορὲς μέχρι τὸ σημεῖο γὰρ καταστήσουν τὸ προλεταριάτο ὑπεύθυνο γιὰ τὴ δική τους συντριβὴ καὶ τὴ δική τους ἀνικανότητα, εἴτε ἀρκοῦνται, ὅπως οἱ «κομμουνιστὲς τῶν συμβουλίων», γὰρ βγάζουν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ παρελθόντος συνταγὲς γιὰ τὴ «σοσιαλιστικὴ» κουζίνα τοῦ μέλλοντος.

Παρὰ τοὺς παθιασμένους ἰσχυρισμοὺς τους, τόσο ἡ «Δ' Διεθνῆς» ὅσο καὶ οἱ ἀναρχικοὶ καὶ οἱ «ὑπερ-ἀριστεροὶ» δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἱστορικὰ ἐνθύμια, μικροσκοπικὰ ἐξανθήματα πάνω στίς πληγές τῆς τάξης, καταδικασμένα γὰρ ἀφανιστοῦν μὲ τὴν ἐπούλωση ποὺ ἐτοιμάζεται στὰ βάθη τῶν ἰστών τοῦ σώματός της.

Ἐδῶ καὶ ἔναν αἰῶνα τὸ ἐπαναστατικὸ ἐργατικὸ κίνημα ἔπαιρνε γιὰ πρώτη φορὰ σάρκα καὶ ὀστά ἐνῶ ἡ μεγαλοφυῆς πέννα τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Ἐνγκελς τοῦ ἔδινε τὸν πρῶτο καταστατικὸ του χάρτη: τὸ «Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο». Δὲν ὑπάρχει τίποτα ποὺ γὰρ μᾶς δείχνει καλύτερα τὴ σταθερότητα καὶ τὴ βαθύτητα αὐτοῦ τοῦ κινήματος, τίποτα ποὺ γὰρ μπορεῖ γὰρ μᾶς ἐμπνεύσει περισσότερὴ ἐμπιστοσύνη γιὰ τὸ μέλλον του, ἀπὸ τὸ θεμελιακὸ καὶ ὀριστικὸ χαρακτῆρα τῶν ἰδεῶν ποὺ ἀποτελέσαν τὴ βάση τῆς σύστασής του. Τὸ γὰρ κατανοήσει ὅτι ὅλη ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ποὺ μέχρι τότε πα-

ρουσιάζονταν σάν διαδοχή τυχαίων γεγονότων, σάν αποτέλεσμα τῆς δράσης τῶν «μεγάλων ἀνδρῶν» ἢ προῖόν τῆς ἐξέλιξης τῶν ἰδεῶν, δέν εἶναι παρά ἡ ἱστορία τῆς πάλης τῶν τάξεων· ὅτι αὐτή ἡ πάλη, πάλη ἀνάμεσα σέ ἐκμεταλλευτές καί ἐκμεταλλευόμενους, διεξάγονταν σέ κάθε ἐποχή μέσα στο πλαίσιο τὸ καθορισμένο ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης τῆς τεχνικῆς καί ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς σχέσεις ποὺ δημιουργοῦσε ἡ κοινωνία· ὅτι ἡ τωρινὴ περίοδος εἶναι ἡ περίοδος τῆς πάλης ἀνάμεσα στὴ μπουρζουαζία καί τὸ προλεταριάτο, ἡ πρώτη ὄντας μιὰ τάξη παρασιτικὴ, ἐκμεταλλεύτρια καί καταπιεστικὴ, ἡ δευτέρη μιὰ τάξη παραγωγικὴ, ἐκμεταλλευόμενὴ καί καταπιεζόμενῃ· ὅτι ἡ μπουρζουαζία ἀναπτύσσει ὄλο καί περισσότερο τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις καί τὸν πλοῦτο τῆς κοινωνίας, ἐνοποιεῖ τὴν οἰκονομία, τὶς συνθήκες ζωῆς καί τὸν πολιτισμὸ ὄλων τῶν λαῶν, ἐνῶ ταυτόχρονα αὐξάνει τὴ μιζέρια καί τὴν καταπίεση τῶν δούλων τῆς· τὸ νὰ κατανοήσῃ ὅτι κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἀναπτύσσοντας ὄχι μονάχα τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις καί τὸν κοινωνικὸ πλοῦτο ἀλλὰ καί μιὰ τάξη προλετάρων ὄλο καί περισσότερο πολυάριθμη, συμπαγῆ καί συγκεντρωμένη, τὴν ὁποία ἡ ἴδια διαπαιδαγωγεῖ καί ὠθεῖ στὴν ἐπανάσταση, ἡ ἀστικὴ ἐποχὴ ἐπέτρεψε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ τεθεῖ τὸ πρόβλημα τῆς κατάργησης τῆς ἐκμετάλλευσης καί τῆς οἰκοδόμησης ἐνὸς νέου τύπου κοινωνίας, ὄχι πιά πάνω στὴ βάση τῶν ὑποκειμενικῶν ἐπιθυμιῶν τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμιστῶν ἀλλὰ πάνω στὴ βάση τῶν πραγματικῶν δυνατοτήτων ποὺ δημιούργησε ἡ ἴδια ἡ κοινωνία· τὸ νὰ κατανοήσῃ ὅτι ἡ οὐσιώδης κινητήρια δύναμη αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης δέν θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ προλεταριάτο, ποὺ ὠθεῖται ἀπὸ τὶς συνθήκες ζωῆς του καί ἀπὸ τὴ μακρόχρονη θητεία του στὴν καπιταλιστικὴ παραγωγή καί ἐκμετάλλευση νὰ ἀνατρέψῃ τὸ κυρίαρχο καθεστῶς καί νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν κοινωνία πάνω σὲ κομμουνιστικὲς βάσεις — τὸ νὰ κατανοήσῃ καί νὰ καταδείξῃ ὄλα αὐτὰ μὲ μιὰν ἐκθαμβωτικὴ σαφήνεια, ἰδοὺ ποῦ βρίσκεται ἡ ἀπαράγραπτη ἀξία τοῦ «Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου» καί τοῦ μαρξισμοῦ στὸ σύνολό του, ἰδοὺ ταυτόχρονα ἡ γρανιτένια βάση ποὺ μονάχα πάνω σ' αὐτὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ χτίσῃ σταθερὰ καί ποὺ δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφισβητηθεῖ.

Ἄλλὰ ἐὰν ἀπὸ τὴν πρώτη κι' ὄλας στιγμὴ ὁ μαρξισμὸς

μπόρεσε να χαράξει το πλαίσιο και τον προσανατολισμό κάθε επαναστατικής σκέψης και δράσης στη σύγχρονη κοινωνία, εάν ακόμα μπόρεσε να προβλέψει και να προείπει το μήκος και τις δυσκολίες του δρόμου που το προλεταριάτο θα έπρεπε να διατρέξει προτού να επιτύχει τη χειραφέτησή του, τόσο η εξέλιξη του καπιταλισμού όσο και η ανάπτυξη του ίδιου του εργατικού κινήματος. Έκαναν να ξεπηδήσουν νέα προβλήματα, παράγοντες που δεν είχαν προβλεφθεί ούτε ήταν δυνατό να προβλεφθούν, καθήκοντα προηγουμένως ανυποψίαστα, που κάτω από το βάρος τους το οργανωμένο κίνημα λύγισε για να φτάσει στην τωρινή εξαφάνισή του. Η συνειδητοποίηση αυτών των καθηκόντων, ή απάντηση σ' αυτά τα προβλήματα, ιδού ο πρώτος αντικειμενικός στόχος στο δρόμο της ανοικοδόμησης του επαναστατικού προλεταριακού κινήματος.

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι η ούσιώδης διαφορά ανάμεσα στην τωρινή κατάσταση και την κατάσταση του 1848 βρίσκεται στην εμφάνιση της γραφειοκρατίας σαν κοινωνικού στρώματος που τείνει να διαδεχθεί την παραδοσιακή μπουρζουαζία στην περίοδο της παρακμής του καπιταλισμού. Μέσα στα πλαίσια του παγκόσμιου συστήματος εκμετάλλευσης, και διατηρώντας τα βασικότερα χαρακτηριστικά του καπιταλισμού, εμφανίστηκαν νέες μορφές της οικονομίας και της εκμετάλλευσης που τυπικά βρίσκονται σε αντίθεση με την παραδοσιακή καπιταλιστική ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και προσομοιάζουν εξωτερικά με όρισμένους από τους στόχους που μέχρι τότε είχε θέσει στον εαυτό του το εργατικό κίνημα: αυτό ισχύει για την κρατικοποίηση ή εθνικοποίηση της μέσων παραγωγής ή ανταλλαγής, για το σχεδιασμό της οικονομίας για το διεθνή συντονισμό της παραγωγής. Ταυτόχρονα και σε άμεση σχέση μ' αυτές τις νέες μορφές εκμετάλλευσης, εμφανίζονταν ή γραφειοκρατία, κοινωνικός σχηματισμός που τα σπέρματά του υπήρχαν ήδη από προηγουμένως αλλά που τώρα για πρώτη φορά αποκρυσταλλώνονταν και επιβεβαιώνονταν σαν κυρίαρχη τάξη σε μια σειρά χωρών, ακριβώς σαν κοινωνική έκφραση αυτών των νέων οικονομικών μορφών. Παράλληλα με την εκτόπιση των παραδοσιακών μορφών ιδιοκτησίας και της κλασσικής μπουρζουαζίας από την κρατική ιδιοκτησία και τη γραφειοκρατία, ή κυριαρχική αντί-

θεση στις κοινωνίες παύει βαθμιαία να είναι ή αντίθεση ανάμεσα σε κατέχοντες και στερούμενους ιδιοκτησίας για να αντικατασταθεί από την αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στους διευθύνοντες και τους εκτελεστές μέσα στο προτσέσσο της παραγωγής· πράγματι, ή γραφειοκρατία αυτο-δικαιολογείται και βρίσκει την αντικειμενική εξήγησή της στο μέτρο που παίζει το ρόλο, τόν θεωρούμενο απαραίτητο, του «διευθύνοντα» των παραγωγικών δραστηριοτήτων της κοινωνίας — και επομένως και όλων των άλλων δραστηριοτήτων.

Αυτή ή διαδοχή της παραδοσιακής μπουρζουαζίας από μια νέα γραφειοκρατία σε μια σειρά χωρών είναι τόσο σημαντικώτερη όσο φαίνεται ότι ρίζα αυτής της γραφειοκρατίας είναι στις περισσότερες περιπτώσεις το ίδιο το εργατικό κίνημα. Πράγματι, είναι τα διευθυντικά στρώματα των συνδικάτων και των «εργατικών» κομμάτων που, παίρνοντας την εξουσία σε αυτές τις χώρες μετά τον πρώτο και το δεύτερο παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό πόλεμο, υπήρξαν ο πυρήνας γύρω από τον οποίο αποκρυσταλλώθηκαν τα νέα κυρίαρχα στρώματα των τεχνικών, των διοικητικών στελεχών, των στρατιωτικών κλπ. Έπιπλέον, είναι όρισμένοι αντικειμενικοί στόχοι του ίδιου του εργατικού κινήματος, όπως ή έθνικοποίηση, ο σχεδιασμός κλπ., που φαίνεται να έχουν πραγματοποιηθεί από αυτή τη γραφειοκρατία και ταυτόχρονα να αποτελούν τη σταθερώτερη βάση της κυριαρχίας της. Έτσι, το πιο φανερό αποτέλεσμα ενός αιώνα ανάπτυξης της οικονομίας και του εργατικού κινήματος φαίνεται να είναι το ακόλουθο: από τη μια μεριά, οι οργανώσεις — συνδικάτα και πολιτικά κόμματα — που ή εργατική τάξη δημιούργησε διαρκώς για τη χειραφέτησή της, μετασχηματίζονταν σταθερά σε όργανα αποπροσανατολισμού του προλεταριάτου και έδωζαν αναπότρεπτα από τα σπλάχνα τους στρώματα που ανυψώνονταν πατώντας πάνω στην πλάτη του προλεταριάτου για να λύσουν το πρόβλημα της δικής τους χειραφέτησης, είτε άφομοιωνόμενα στο καπιταλιστικό καθεστώς είτε προετοιμάζοντας και πραγματοποιώντας την κατάληψη της εξουσίας για δικό τους λογαριασμό. Από την άλλη μεριά, μια σειρά μέτρων και προγραμματικών αιτημάτων, που προηγουμένως θεωρούνταν είτε προοδευτικά είτε ολότελα επαναστατικά — ή αγροτική μεταρρύθμιση, ή έθνικοποίηση της βιομηχανίας, ο σχεδιασμός της παραγωγής,